

КРИТЕРІЇ, ПОКАЗНИКИ ТА РІВНІ СФОРМОВАНOSTІ ПРОФЕСІЙНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МИСТЕЦЬКИХ ДИСЦИПЛІН

В статтє на основе анализа научной литературы определены и разработаны критерии, показатели и уровни сформированности профессионального мастерства будущего учителя художественных дисциплин.

Ключевые слова: профессиональное мастерство, критерии, показатели, уровни готовности профессионального мастерства, будущее учителя искусств.

In this article criteria of rating and levels of formation of the professional skills of a future art teacher are determined and researched. The meaning of such conceptions as «criterion» and «index» is reviewed by means of the scientific literature.

Keywords: professional skills, criterion, index, levels of readiness of professional skills, the future art teachers.

Сучасній школі потрібен учитель мистецьких дисциплін, готовий до професійної діяльності в умовах змін і постійного удосконалення професійної майстерності. Робота з підготовки вчителів мистецтва потребує змін пріоритетів, вміння самостійно здобувати знання необхідно поєднувати з умінням аналізувати інформацію, виносити рішення про її важливість або другорядність, синтезувати окремі фрагменти інформації, надавати перевагу новим знанням та ідеям, ефективно застосовувати їх на праці [10, с. 37]. З огляду на це важливим науково-теоретичним і практичним питанням є визначення критеріїв та показників розвитку професійної майстерності вчителів мистецьких дисциплін. Державна політика у сфері освіти визначається Законами України «Про вищу освіту», «Про загальну середню освіту», Державним стандартом базової і повної загальної середньої освіти, в яких головну роль відведено проблемам поліпшення культурологічної, мовної, психолого-педагогічної, інформаційно-комунікаційної, методичної та практичної підготовки вчителів.

Актуальність означеного феномену зумовлена входженням України в європейський простір, державними соціально-економічними реформами та потребою в підготовці висококваліфікованих педагогічних кадрів, здатних до життя в сучасному суспільстві.

Професійна майстерність майбутніх учителів мистецьких дисциплін розглядається нами як інтегральна характеристика особистісного становлення майбутнього вчителя. Вона включає мотивацію до педагогічної діяльності, розвиток професійної майстерності, ціннісних орієнтацій та готовність до опанування фахових знань.

Професійна майстерність майбутнього вчителя мистецтва є складним феноменом, що характеризується багаторівневою структурою. Нами було визначено основні компоненти професійної майстерності майбутніх вчителів мистецьких дисциплін, а саме: **когнітивний**, який відображає знання про сучасні програми та концепції, теорію і методику викладання мистецтва, розвиток самоосвіти та самовдосконалення, які є основою професійної компетентності; **мотиваційний**, зумовлений художньо-педагогічними потребами, ціннісно-мотиваційним визначенням та здатністю до творчих перетворень і професійної рефлексії; **емоційний**, який передбачає розвиток креативних і емпатійних якостей, володіння технікою міжособистісного спілкування і є ознакою високої комунікативної культури вчителя; **технологічний**, який характеризується наступними показниками: професійні знання, уміння та навички, професійне самовиховання та володіння традиційними та інноваційними методами та технологіями [9, с. 121].

Теоретичну основу визначених критеріїв, показників та рівнів їх сформованості професійної майстерності майбутніх учителів мистецьких дисциплін складають наукові дослідження таких відомих вчених: І. Бега, В. Кременя, І. Зязюна.

Найбільш глибоко методичні аспекти, які розкривають професійну підготовку майбутніх вчителів мистецьких дисциплін представлено у працях А. Козир, Г. Падалки, О. Ростовського, Л. Масол, О. Щолокової, О. Рудницької. Вони зазначають, що якість підготовки сучасного фахівця значною мірою визначається тим, на якому рівні він мислить, наскільки володіє методологією науки та її методами. Оцінка рівня сформованості професійної майстерності здійснюється на основі критеріїв та показників.

Критерій (від грецького *criteron* – засіб, переконання, мірило) є ознакою, на підставі якої здійснюється оцінювання, означення або класифікація певних об'єктів. При цьому під ознакою розуміють зовнішній прояв властивостей, за якими її можна впізнати, визначити або описати» [2, с. 163]. «Для кожної науки досить важливим є питання про критерії, якими можна керуватися при оцінці педагогічних процесів і явищ. Тільки при наявності таких критеріїв можна зробити висновок про бажані, найкращі результати педагогічного процесу» [5, с. 24]. На думку Н. Кузьміної, критерії – це основна ознака, за якою одне педагогічне рішення обирається із більшості можливих [4]. Натомість І. Радченко характеризує це поняття, як «судження, ознака, на основі яких здійснюється оцінювання» [6, с. 153].

У межах досліджуваної проблеми будемо виходити з того, що критерії - це якості, властивості, ознаки показника, який вивчається. Вони дають змогу зробити висновки про стан і рівень його сформованості; показник – це ознака, що дає можливість виокремити найбільш суттєві аспекти педагогічної діяльності і дати їм адекватну оцінку.

У Н. Волкової в дослідженні педагогічної майстерності використовуються такі критерії оцінки діяльності вчителя: гуманність, науковість, педагогічна доцільність, оптимальний характер, результативність, демократичність, творчість, оригінальність, що потребує високого фахового рівня педагога, його загальної культури та педагогічного досвіду. Необхідними умовами педагогічної майстерності є гуманістична позиція педагога й професійно значущі особистісні риси і якості [1, с. 417].

А. Семенова класифікує критерії таким чином:

- інтегральні критерії як оцінка загального стану явища, або процесу;
- часткові критерії як оцінка складників явища або процесу;
- одиничні критерії як оцінка окремих сторін складників явища або процесу.

Автор визначає критерії, що використовуються для оцінки стану якості сформованості педагогічної майстерності, які дають можливість встановити певні показники. Фактично показники фіксують результати критеріальної оцінки. Показник – це явище або подія, за якими можна судити про динаміку певного процесу. Показник вимірювання демонструє, що саме фіксується числом, отриманим унаслідок вимірювання якості [8, с. 432].

Показники – це якісні або кількісні характеристики сформованості кожної якості, властивості, ознак об'єкта, який вивчається, тобто ступінь сформованості того або іншого критерію [4].

Р. Гуревич розглядає професійну майстерність майбутнього учителя як динамічну систему, основними компонентами якої є висока загальна культура, гуманістична спрямованість, професійна компетентність, педагогічні здібності, педагогічна техніка (культура зовнішнього вигляду, культура мови, культура спілкування, педагогічна етика, педагогічний такт), визначають такі рівні та критерії її оцінки:

1. Базовий рівень – рівень представлення, розуміння і початкової готовності до реалізації професійних функцій. Цей рівень корелює з рівнем компетентності випускника ВНЗ. Критерієм сформованості цього рівня є володіння фахівцем системою знань, умінь і навичок щодо виконання типових видів професійної діяльності в усталених умовах.

2. Середній рівень – рівень якісного виконання посадових обов'язків, що дозволяє продуктивно застосовувати знання, уміння і досвід професійної діяльності під час здійснення посадових функцій. Критерієм сформованості цього рівня виступає здатність не лише виконувати типові завдання, а й вирішувати завдання підвищеної складності і невизначеності, управляти гнучкими, міждисциплінарними проектами.

3. Високий рівень – рівень креативної екстраполяції. Критерієм сформованості цього рівня є здатність до трансформації професійної діяльності, удосконалення її за допомогою творчої екстраполяції ефективних способів і методів, запозичених з інших сфер соціальної

діяльності, а також здатність самостійно, шляхом аналізу позитивних і негативних аспектів діяльності синтезувати нові форми, методи і способи ефективної навчально-виробничої діяльності [3, с. 33].

Враховуючи особливості підготовки вчителів мистецьких дисциплін, зазначимо, що інтегруючими якостями особистості майбутнього вчителя музики мають стати: музична розвиненість (любов до музики, емоційно-ціннісне до неї ставлення), музична освіченість (володіння сукупністю знань, умінь і способів музичної діяльності, достатньою для ефективного здійснення професійних функцій), професійна спрямованість (зацікавленість і відповідальність за власну професійну підготовку, сформованість професійних переконань [7, с. 13].

Вивчення стану сформованості професійної майстерності у студентів мистецьких факультетів вимагало визначення перш за все, її критеріїв та показників, за якими вони діагностуються. Саме це і склало зміст другого завдання дослідження обраної проблеми. У результаті аналізу сутності професійних знань, умінь та навичок, що розвиваються на основі визначальних ознак означеного феномену, було виокремлено наступні критерії.

Першим критерієм професійної майстерності студентів мистецьких факультетів є ступінь досконалості фахових знань, ерудиції та моделювання педагогічних ситуацій, яка визначається за показниками:

- рівень фундаментальних знань з педагогічної науки та вікової психології;
- нових педагогічних теорій і технологій у викладанні мистецьких дисциплін;
- знання структури художньо-педагогічної діяльності;
- володіння принципами моделювання навчально-виховного процесу у відповідності до специфіки мистецьких дисциплін.

Другим критерієм виступає міра здатності до саморозвитку та самовдосконалення; до критичного самооцінювання, допитливості. За показники цього критерію було взято формування потреб у підвищенні свого професійного рівня,

- здатності до творчих перетворень і професійної рефлексії;
- розвиток мотиваційної сфери, мотивів і спрямованості їх пізнавальної, творчої та самовиховної активності.

Третім критерієм є ступінь прояву артистизму, виконавської майстерності, комунікативних навичок спілкування, який визначається за показниками:

- наявність володіння технікою міжособистісного спілкування та суб'єкт-суб'єктних відносин;
- адекватна самооцінка своєї педагогічної діяльності.

Четвертим критерієм виступає ступінь володіння педагогічними технологіями, інноваційними комп'ютерними технологіями, який визначається за показниками:

- володіння різними прийомами та методами (аналітичними, прогностичними, організаційними, соціально-педагогічними, дидактичними);
- володіння формами роботи з учнями, традиційними й інноваційними педагогічними технологіями.

З урахуванням розроблених показників та критеріїв ми провели діагностику рівня сформованості професійної майстерності у студентів мистецьких факультетів вищих педагогічних навчальних закладів, який визначався за допомогою комплексу діагностувальних методик (тестів, опитувальників) та діагностичних завдань, що дозволили дослідити когнітивний, мотиваційний, емоційний та технологічний компоненти професійної майстерності майбутніх учителів мистецьких дисциплін.

За їх результатами було виокремлено три рівні сформованості професійної майстерності майбутніх вчителів мистецьких дисциплін, а саме: **високий, середній і низький**.

Вважаємо, що **високий рівень** характеризується яскраво вираженим позитивним ставленням студентів до своєї майбутньої професійної діяльності; ґрунтовними знаннями психолого-педагогічних закономірностей навчально-виховного та творчого процесу, сутності та структури художньо-творчих здібностей учнів; принципів, методів, прийомів та засобів організації діяльності учнів з розвитку художньо-творчих здібностей; вмінням творчо застосовувати ці знання у власній педагогічній діяльності. Такий майбутній педагог

цікавиться проблемами та внутрішнім світом учнів, зацікавлений в їхніх успіхах, але не повністю відмовився від авторитарно-імперативних установок у спілкуванні з учнями. Студент – майбутній педагог з високим рівнем професійної майстерності – визначається високим ступенем усвідомлення важливості та потреб майбутньої педагогічної діяльності; здатністю контролювати й оцінювати власну діяльність із подальшою її корекцією, проявляти творчість та ініціативу за різних умов навчання. Характерними ознаками високого рівня є також здатність обирати найбільш доцільний стиль спілкування з учнями, володіння різноманітними тактиками і прийомами впливу на школярів в умовах різноманітних навчальних ситуацій, усвідомлення сильних і слабких сторін своїх дій. Студент – майбутній учитель мистецьких дисциплін – за цим рівнем професійної майстерності демонструє упевненість у собі, уміє поєднувати вимогливість із демократичністю, здатністю налагоджувати емоційний контакт, формувати відносини взаємної симпатії та довіри, виявляти доброзичливість і тактовність у стосунках з учнями.

Середній рівень характеризується в цілому позитивним ставленням студентів до своєї майбутньої професійної діяльності; загальними знаннями психологічних закономірностей творчого процесу школярів; вони усвідомлюють деякі прийоми, завдяки яким вдається забезпечити продуктивне спілкування з учнями, стимулювати пізнавальну активність і виховувати моральні якості учнів. Таких студентів характеризує прагнення до творчого підходу у справі активізації пізнавального інтересу, творчої активності учнів, однак вони не завжди досягають гарних результатів, хоч і перебувають на шляху до здобуття високого рівня професійної майстерності. Вони усвідомлюють принципи, методи, прийоми та засоби організації діяльності учнів з розвитку художньо-творчих здібностей; виявляють переважно середній рівень розвитку вміння застосовувати ці знання на практиці; мають нестійке прагнення до самовдосконалення. Такий майбутній учитель дотримується суверенітету суб'єкта виховання, вміє викликати інтерес до виховного процесу та педагогічних дій, здатний встановлювати атмосферу довіри, володіє спектром спонукання учнів до виконання певних дій. Студент з середнім рівнем розвитку професійної майстерності характеризується посереднім володінням професійними знаннями, уміннями та навичками, зокрема знаннями щодо вікових, психологічних особливостей школярів, сфер їх інтересів і схильностей; посереднім рівнем сформованості вмінь професійно та доцільно моделювати навчальний процес, використовувати різноманітні навчальні ситуації з урахуванням віку і психологічних особливостей учнів; недостатньою впевненістю у власних професійних можливостях, оцінкою власної діяльності; частковою відсутністю потреб у її подальшій корекції та вдосконаленні.

Низький рівень характеризується пасивним ставленням студентів до майбутньої педагогічної діяльності; фрагментарними та безсистемними психолого-педагогічними знаннями; не досконало володіє принципами, методами, прийомами та засобами організації діяльності учнів з розвитку художньо-творчих здібностей; переважно низьким рівнем розвитку вміння застосовувати ці знання на практиці. Низький рівень професійної майстерності відповідає репродуктивному та адаптивному рівням реалізації педагогічної діяльності. У майбутнього педагога з низьким рівнем професійної майстерності відсутнє прагнення до самовдосконалення. Такий педагог прагне досягти домінування у спілкуванні, не вміє забезпечувати зворотній зв'язок, не проявляє інтерес до особистості учня, не в змозі викликати інтерес до виховного процесу та педагогічних дій. У такого студента переважають прагматичні мотиви діяльності, відсутня сформована система професійно значущих знань, умінь і навичок, низька оцінка власної діяльності.

Таким чином, виділення критеріїв та відповідних їх показників дає можливість вести мову про певний рівень сформованості професійної майстерності майбутнього вчителя мистецьких дисциплін. А відтак, отримані результати оцінювання за представленими критеріями, що слугують своєрідним еталоном для визначення ефективної моделі навчального процесу, допоможуть скоригувати процес формування професійної майстерності майбутнього вчителя мистецьких дисциплін.

Подальша дослідницька робота буде спрямована на визначення інноваційних методів та педагогічних умов удосконалення процесу розвитку професійної майстерності вчителя мистецьких дисциплін.

Література

1. Волкова Н.П. Педагогіка: Посібник для студентів вищих навчальних закладів./ Волкова Н.П. – К.: Видавничий центр «Академія», 2003. – 576 с. (Альма-матер).
2. Гончаренко С.У. та ін.; ред. Н. Г. Ничкало. Професійна освіта: словник/ Гончаренко С.У.: навч. пос. Київ.: Вища шк., 2000. - 149
3. Гуревич Р.С. Теорія і практика управління соціальними системами / Гуревич Р.С.науково-практичний журнал. – Харків: НТУ «ХП», 2011. – № 1. – 96 с.
4. Кузьміна Н.В. Методы исследования педагогической деятельности / Н.В. Кузьмина. Л: Изд-во ЛГУ, 1970. – 211с.
5. Овчарук О.В. Розвиток компетентнісного підходу: стратегічні орієнтири міжнародної спільноти / Овчарук // Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи / за заг. ред. О.В.Овчарук. – К.: «К.І.С.», 2004. – 112 с. – (бібліотека з освітньої політики).
6. Радченко И.П. НОТ учителя: Кн. для учителя / И.П. Радченко – М.: Просвещение, 1989 – 238 с.
7. Ростовський О.Я. Теорія і методика музичної освіти: навч.-метод. посібник / О. Я.Ростовський – Навчальна книга – Богдан, 2011. – 640 с.
8. Семенова А.В. Формування професійної компетентності фахівців засобами парадигмального моделювання /А.В.Семенова // Педагогіка вищої школи: [навч. посіб.]. [З.Н. Курлянд, Р.І. Хмелюк, А.В.Семенова та ін.]; за ред. З. Н. Курлянд.- : [3-те вид., перероб. і доп.]. – К.: Знання, 2007. – с. 432-446.
9. Скрипченко О.П. Проблеми підготовки сучасного вчителя: збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини / [ред.кол.: Побірченко Н.С. (гол. ред.) та ін.]. – Умань: ФОП Жовтий О. О., 2014. Випуск 10. – Частина 3. – 304с.
10. Щолокова О.П. Мистецька освіта у вимірах сучасності: проблеми теорії та практики. Наукова школа Ольги Пилипівни Щолокової. Колективна монографія / Під заг. ред. Полатайко О.М. – «Адверта». – 2014. – 305 с.

УДК 78.071.2

Щербініна О. М.

МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФОРТЕПІАННОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ У КОНТЕКСТІ ІНФОРМАТИЗАЦІЇ СУЧАСНОЇ МУЗИЧНОЇ ОСВІТИ

В статтє освещены альтернативные подходы к обеспечению студентов теоретическими знаниями в области инструментального исполнительства. Обосновывается необходимость переосмысления методической системы фортепианного обучения в условиях информатизации современного образования. Использование в системе фортепианной подготовки электронных учебных пособий рассматривается как определяющий фактор эффективности учебного процесса.

Ключевые слова: методическое обеспечение, фортепианная подготовка, культурное развитие, мультимедийный учебник, электронные тесты.

The article highlights alternative approaches to providing students with theoretical knowledge in the field of instrumental performance. The necessity of rethinking of the methodical system of piano training in conditions of informatization of modern education is proved. Using of electronic tutorials in the system of piano preparation is considered as a determining factor of the effectiveness of learning process.

Keywords: methodological support, piano training, cultural development, multimedia tutorial, electronic tests.